

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ЖЕЛІК МАКСИМ БОРИСОВИЧ

УДК 343.352 (477)

**ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ
АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Навчально-науковому інституті права та психології Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Канцір Володимир Степанович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри кримінального права і процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Харченко Вадим Борисович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент
Созанський Тарас Іванович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
перший проректор

Захист відбудеться « 3 » травня 2018 р. о 13³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.23 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1/3, ауд. 301 XIX навчального корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розіслано « 30 » березня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Якимова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Прагнення України до євроінтеграції сприяло усвідомленню потреби у перегляді певних положень кримінального законодавства, зокрема, щодо запобігання і протидії корупції, увідповіднення його до міжнародних стандартів. Відтак, для встановлення напрямів боротьби з корупцією, наша держава ратифікувала низку міжнародно-правових актів та додержала рекомендації міжнародних організацій (Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР та ін.). У зв'язку з імплементацією стандартів базових антикорупційних конвенцій у кримінальне законодавство України, поняття «хабар» було замінено на юридичну конструкцію «неправомірна вигода». Відповідно, основною новелою у цьому стала диференціація кримінальної відповідальності за спеціальним суб'єктом, а також встановлення кримінальної відповідальності не лише за одержання особою неправомірної вигоди, а й за прийняття її пропозиції чи обіцянки, які визнаються закінченими вже на початок виконання суспільно небезпечного діяння.

Окрім того, законодавець унеможливив застосування на загальних підставах щодо осіб, які вчинили корупційні злочини, інститутів звільнення від кримінальної відповідальності чи від покарання або його відбування, а також призначення покарання нижчого від найнижчої межі, встановленої в санкції відповідної статті. Зазначені положення ґрунтуються на нормах міжнародного законодавства та є ще одним поступом у боротьбі із корупцією в Україні. Попри це, і досі невирішеним є питання, чи є запроваджені новели оптимальним варіантом удосконалення кримінального законодавства у рамках протидії корупційним проявам.

Аналіз звітності основних показників роботи органів досудового розслідування, підготовленої Генеральною прокуратурою України, за період протягом 2014-2016 років, засвідчує тенденцію до збільшення випадків вчинення злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Наприклад, у 2014 р. за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) зареєстровано 600 злочинів, за якими 248 кримінальних проваджень направлено до суду з обвинувальним актом; у 2015 р. відповідно – 1588 та 730; у 2016 р. – 1578 та 594¹. Такий стан речей свідчить про поширеність відповідних злочинних посягань та їх суспільну небезпеку, оскільки корупція підриває соціальну справедливість, порушує конституційні права громадян та послаблює економічний розвиток суспільства.

Окремі аспекти кримінально-правової характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди розглядали П. П. Андрушко, О. Ф. Бантишев, В. В. Березнер, О. Ю. Бусол, О. М. Грудзур, О. О. Дудоров, З. А. Загиней, В. В. Калитаєв, В. С. Канцір, М. І. Карпенко, С. М. Клімова,

¹ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення за результатами їх досудового розслідування за 2014–2016 р. р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

В. П. Кушпін, Я. В. Ризак, Л. І. Скрекля, В. І. Тютюгін, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко, О. В. Шемякін, С. В. Якімова, Н. М. Ярмиш, О. Д. Ярошенко та інші. Водночас праці цих авторів, за правило, зводилися до аналізу корупційних діянь загалом або до коментування окремих складів злочинів.

Особливості кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, вивчали, зокрема, О. О. Кашкаров, Н. О. Кочерова, М. В. Рябенко, К. К. Овод, Ю. І. Шиндель, наукові розвідки яких мають фундаментальне значення для подальшого розвитку відповідних положень кримінального законодавства.

Попри теоретичні напрацювання, у правозастосовній діяльності виникають труднощі щодо застосування норм, які регламентують кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Це пов'язано з тим, що наявність значної розмаїтості форм вчинення корупційних злочинів (прийняття пропозиції, прийняття обіцянки неправомірної вигоди, прохання її надати, пропозиція чи обіцянка здійснити вплив за надання такої вигоди) перешкоджає судовим та правоохоронним органам чітко їх розмежовувати, внаслідок чого виникають помилки під час здійснення кримінально-правової кваліфікації (винному інкримінують ч. 3 ст. 368 КК України (вимагання неправомірної вигоди), тоді як наявне прохання (а точніше, пропозиція) надати неправомірну вигоду та подальше її одержання службовою особою (ч. 1 ст. 368 КК України).

Окрім того, проблемним є питання, до якої категорії суб'єктів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, слід відносити медичних працівників та викладачів чи вчителів, оскільки вони є працівниками установ та, водночас, провадять професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Словом, правозастосовним органам складно визначити, який саме інкримінувати злочин за вчинення відповідних дій, оскільки важко з'ясувати, чи це особа, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (ст. 368-4 КК України), чи особа, яка є працівником підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України).

Очевидно, що така ситуація зумовлена відсутністю однотайності думок у теоретичних розробках з цього приводу, а також недосконалістю кримінального законодавства та практики його застосування. Відтак, наведене засвідчує актуальність обраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» у межах науково-дослідних робіт «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0112U001217) та «Шляхи вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0117U004015).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи – здійснити комплексний аналіз кримінально-правових норм, які регламентують кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, та напрацювати науково обґрунтовані пропозиції і рекомендації щодо удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування в цій частині.

Реалізація мети передбачає вирішення таких *завдань*:

- вивчити стан теоретичної розробки та окреслити історичні аспекти кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди;
- розглянути зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди;
- з'ясувати об'єкт, предмет та об'єктивну сторону складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди;
- охарактеризувати суб'єктивні ознаки прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди;
- проаналізувати питання кваліфікації злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди;
- встановити, наскільки обґрунтованими є визначені види і розміри покарання за злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди;
- окреслити особливості призначення покарання за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-правового регулювання протидії злочинам, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди.

Предмет дослідження – кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Методи дослідження. З огляду на зазначені у дисертації мету і завдання, використано низку загальнонаукових і спеціально-наукових методів, а саме: *діалектичний* – для визначення понятійного апарату дослідження (всі розділи); *історико-правовий* – під час дослідження й аналізу злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, на різних історичних етапах формування кримінального законодавства (підрозділ 1.1); *логічного аналізу* – для вдосконалення КК України щодо регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2); *формально-юридичний* – у рамках дослідження кримінально-правових норм про злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди (усі розділи); *логіко-семантичний* – для розкриття змістовного навантаження таких понять, як «прийняття пропозиції», «прийняття обіцянки», а також «прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи» (підрозділ 2.2); *порівняльно-правовий* – для встановлення особливостей регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, у КК

окремих держав (підрозділ 1.2); *юридичної герменевтики* – задля з'ясування особливостей змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак досліджуваних складів корупційних злочинів, а також тлумачення текстів нормативно-правових приписів законодавства (усі розділи); *системно-структурний* – для відмежування складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, від суміжних складів злочинів або злочинів, передбачених конкуруючими нормами (підрозділ 3.1); *статистичний* – у процесі аналізу матеріалів судової статистики та практики різних регіонів України щодо вчинення злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди (розділи 2, 3); *рахування* – задля об'єктивування юридичної практики (розділи 2, 3); *соціологічний* – під час анкетування працівників правоохоронних органів і суддів (розділи 2, 3); *узагальнення* – з метою виокремлення практично значущих висновків на підставі виконаних досліджень (усі розділи).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці з кримінального права України та зарубіжних держав, загальної теорії права, пам'ятки кримінального права та довідково-енциклопедична література. Дослідження окреслених проблем здійснено з урахуванням положень, що викладені у роботах і вітчизняних, і низки зарубіжних науковців.

Нормативну основу дослідження становлять чинне законодавство України, міжнародні нормативно-правові документи, практика Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, кримінальне законодавство окремих держав, які є членами ЄС.

Емпіричною основою дослідження слугують матеріали судової практики різних регіонів України, що містить Єдиний державний реєстр судових рішень України. Всього проаналізовано 320 вироків у справах про злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. Окрім того, у роботі використано статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо кількості зареєстрованих в Україні протягом 2014–2016 р.р. зазначених корупційних злочинів, а також результати соціологічного дослідження (опитано працівників правоохоронних органів і суддів – 200 осіб).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації наведено кримінально-правову характеристику прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, за результатами якої отримано науково-теоретичні напрацювання, які мають значення для вдосконалення відповідних положень чинного кримінального законодавства України та практики його застосування. Найбільш суттєві результати, що мають наукову новизну, а також засвідчують особистий внесок автора, такі:

вперше:

– доведено необхідність відмовитись від використання у КК України юридичної конструкції «прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи», оскільки в кожній із досліджуваних статей, ураховуючи типовість, схожість їх законодавчих конструкцій (єдина основа, спільні констатуючі ознаки), варто дотримуватися одного способу мовного вираження складу

злочинного діяння. Водночас, згідно зі семантичним змістом поняття «прохання», вигодоодержувач може лише висловити пропозицію надати йому неправомірну вигоду;

– виявлено помилки, котрих допускаються правозастосовні органи під час кримінально-правової кваліфікації злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, а саме: «пропуск» статей КК України (неповна кримінально-правова кваліфікація); невизнання наявності складу злочину в діяннях, де він є; неправильний вибір норми КК України для кваліфікації злочину; кваліфікація «із запасом»;

– констатовано порушення правил у побудові санкцій статей корупційних злочинів, зокрема: не узгоджені санкції в основному, кваліфікованому та особливо кваліфікованому складах злочину (ч. 1, 2, 3, 4 ст. 368, ч. 3, 4 ст. 354 КК України), а також санкції норм, які передбачають однорідні за характером і ступенем суспільної небезпеки діяння в частині покарання за вимагання неправомірної вигоди (ч. 4 ст. 354, ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4, ч. 3 ст. 369-2 КК України);

удосконалено:

– наукові положення, з урахуванням яких обґрунтовано умови відповідальності за підкуп працівника підприємства, установи чи організації. На їх підставі аргументовано доцільність внесення змін до редакції ч. 3 ст. 354 КК України, зокрема: «Одержання працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою та дії (бездіяльність) якого не породжують наслідків правового характеру, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації...». Такі ж зміни потрібно внести й до ч. 1 ст. 354 КК України: «Надання неправомірної вигоди працівникові підприємства установи чи організації, який не є службовою особою та дії (бездіяльність) якого не породжують наслідків правового характеру, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації...». Запровадження відповідних змін сприятиме правозастосовним органам чітко вбачати відмінність між суб'єктом вчинення злочину, передбаченого ч. 3, 4 ст. 354 та ч. 3, 4 ст. 368-4 КК України;

– теоретичні позиції, з урахуванням яких обґрунтовано умови відповідальності за зловживання впливом службовою особою. На їх підставі запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 369-2 КК України, виклавши її у такій редакції: «Одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив силою влади та (або) авторитету на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави». Натомість одержання неправомірної вигоди будь-якою іншою особою (окрім службової) отримає кримінально-правову оцінку як пособництво при наданні неправомірної вигоди чи шахрайство (якщо неправомірну вигоду привласнено);

– наукові твердження, на основі яких запропоновано дефініцію поняття «публічні послуги» передбачити у примітці до ст. 368-4 КК України, яка матиме такий зміст: публічні послуги – це послуги, що надаються на звернення заінтересованої особи публічним суб'єктом, а в окремих випадках – приватним сектором, під відповідальність публічної влади у процесі професійної діяльності, що регламентована законодавством України та перебуває під наглядом держави, особами, які відповідають встановленим кваліфікаційним вимогам,

що підтверджують право надавати відповідні послуги, породжують наслідки правового характеру та спрямовані на реалізацію прав, законних інтересів і виконання обов'язків фізичними або юридичними особами або пов'язані зі створенням організаційних умов;

набули подальшого розвитку:

– позиція декриміналізувати відповідальність за прийняття пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди та за пропозицію чи обіцянку здійснити вплив за надання такої вигоди, оскільки такі дії становлять попередню злочинну діяльність;

– твердження про те, що суб'єктом зловживання впливом може бути лише службова особа (в тому числі службова особа юридичної особи приватного права), яка використовує можливості, пов'язані зі своїми повноваженнями, для впливу на особу, яка уповноважена на виконання функцій держави;

– положення, що суб'єктивна сторона складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, характеризується прямим умислом (винний усвідомлює, що він приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду без законних на те підстав, а також те, що його дії є кримінально караними) та корисливим мотивом;

– міркування, що злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, можуть перебувати у конкуренції загальної та спеціальної норм, частини і цілого, кількох пунктів статті, які передбачають кваліфікуючі обставини, у колізії між окремими нормами Особливої частини КК України, а також бути суміжними.

– пропозиція з приводу того, що факт вимагання неправомірної вигоди буде наявним лише за умови, якщо за її надання фігурують саме законні інтереси особи, що можуть постраждати.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані за результатами дисертаційної роботи положення мають і теоретичне, і прикладне значення та можуть бути використані у:

– правотворчості – задля подальшого вдосконалення кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (Лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 22.12.2017 р. № 04-18/12-2363);

– правозастосовній діяльності – під час кримінально-правової кваліфікації відповідних посягань (довідка Апеляційного суду Львівської області від 13.10.2017 р. № 0116/39/2017);

– навчальному процесі – у рамках вивчення Особливої частини кримінального права, підготовки відповідних навчальних посібників, підручників, науково-практичних коментарів (довідка про використання результатів дослідження у викладанні навчальних дисциплін від 07.09.2017 р. № 67-01-1459);

– науково-дослідній діяльності – задля подальшого виконання правових досліджень, які стосуються питань кримінально-правової характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Особистий внесок здобувача. Результати дисертаційної роботи отримані здобувачем самостійно та мають наукову новизну. У працях, написаних у співавторстві, власні теоретичні розробки дисертанта становлять обсяг, який передбачений у списку опублікованих праць. У дисертації не використовувались наукові ідеї та розробки, що належать співавтору опублікованої роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи оприлюднено на науково-практичних заходах, зокрема: міжнародних науково-практичних конференціях – «Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса)» (м. Львів, 29 січня 2016 р.), «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, 13–14 травня 2016 р.), «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 14–15 квітня 2017 р.), «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 21–22 квітня 2017 р.), «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 18–19 серпня 2017 р.); міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 16 публікаціях, із яких шість – у наукових фахових виданнях України, дві – у наукових періодичних виданнях іншої держави, сім – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах та одна стаття – в іншому виданні України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу; трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів; висновків; списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, із них основного тексту – 176 сторінок, список використаних джерел (381 найменування) – 36 сторінок, обсяг додатків – 24 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, висвітлено ступінь її наукової розробленості, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету, та завдання, а також методологічну, теоретичну, нормативну та емпіричну бази, наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, розкрито наукову новизну, вказано на практичне значення одержаних результатів та наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Стан теоретичного дослідження та історія розвитку кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди» проаналізовано праці вітчизняних науковців, які стосуються теми дослідження. Констатовано, що окремі аспекти є взагалі недослідженими, а позиції авторів щодо окресленого питання – суперечливими чи різноплановими. Завдяки відповідному аналізу низку досі невисвітлених питань піддано аналізу, щодо вирішення спірних – наведені додаткові аргументи.

Історичний екскурс засвідчив, що витoki кримінальної відповідальності за прийняття неправомірної вигоди простежуються у Судебнику 1550 р. Лише в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р. уперше регламентувалась відповідальність чиновника або іншої особи за вчинення дій, які полягають у прийнятті обіцянки, одержанні (за попередньою згодою та без попередньої згоди) або вимаганні неправомірної вигоди, подарунка, винагороди, грошей, речей. Окремо були передбачені склади одержання неправомірної вигоди особисто чиновником або через посередника. Однак законодавчі норми, які передбачають кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, у сформованому вигляді з'явилися вже у чинному КК України.

У підрозділі 1.2 «Зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди» проаналізовано кримінальне законодавство держав, які є членами Європейського Союзу. Виокремлено положення, які є вартими для запозичення українському законотворцю (передбачення кримінальної відповідальності лише за одержання неправомірної вигоди; встановлення однакового покарання для тих осіб, які одержують неправомірну вигоду (вигодонабувач), тих, хто її надає (вигодадавець), а також за дії, які є невдалими (диференціація відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди особою, залежно від того, чи суперечить закону дія, яка нею вчиняється в інтересах особи, яка надає неправомірну вигоду, чи ця дія вчиняється згідно з законом).

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт та предмет складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди» констатовано, що діяльність осіб, які приймають пропозицію, обіцянку або одержують неправомірну вигоду, пов'язана з діяльністю державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, а також із професійною діяльністю щодо надання публічних послуг. Окремі категорії відповідних осіб наділені правом у межах своєї компетенції постійно або тимчасово обіймати посади у рамках виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами, здійснювати професійну діяльність, пов'язану з

наданням публічних послуг. Тобто спектр їх діяльності є різним та залежить від правового статусу та компетенції.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди» встановлено, що корупційні злочини, об'єктивна сторона яких полягає в одержанні неправомірної вигоди, у кримінальному законі описані як такі, що мають формальний склад, та вважаються закінченими з моменту вчинення суспільно небезпечного діяння. Злочини, які полягають у прийнятті пропозиції чи обіцянки одержати неправомірну вигоду, а також прохання надати таку вигоду чи пропозиції чи обіцянці здійснити вплив за надання неправомірної вигоди, є злочинами з усіченим складом та визнаються закінченими вже на початок виконання суспільно небезпечного діяння.

Ретельно проаналізовано ознаки об'єктивної сторони складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди та запропоновано рекомендації щодо їх конкретного тлумачення та використання у КК України.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкт складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди» констатовано, що суб'єктами складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, є службова особа публічного права (ст. 368 КК України); службова особа приватного права («недержавного сектора») (чч. 3, 4 ст. 368-3 КК України); особа, яка надає публічні послуги (ч. 3, 4 ст. 368-4 КК України); особа, яка зловживає впливом (ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України); працівник підприємства, установи чи організації чи особа, яка працює на користь підприємства, установи чи організації (ч. 3, 4 ст. 354 КК України).

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди» встановлено, що суб'єктивна сторона аналізованих посягань характеризується прямим умислом (винний усвідомлює, що він приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду без законних на те підстав, а також те, що його дії є кримінально караними) та корисливим мотивом.

Розділ 3 «Актуальні питання кваліфікації, караності та призначення покарання за злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Питання кваліфікації злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди» встановлені групи складів злочинів, які перебувають у конкуренції загальної та спеціальної норм (ст. 368 та ч. 2 і ч. 3 ст. 369-2 КК України); частини і цілого (ч. 1 ст. 189 (стосовно обмеження прав, свобод або законних інтересів потерпілого), ч. 4 ст. 354, ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4, ч. 3 ст. 369-2 КК України); декількох пунктів статті, які передбачають кваліфікуючі обставини (ч. 3 ст. 368 та ч. 4 ст. 368 КК України). З'ясовано, що кримінально-правові норми можуть перебувати у відносинах колізії між окремими нормами Особливої частини КК України (ч. 3 ст. 368 та ч. 2 ст. 189 КК України – щодо вимагання

неправомірної вигоди службовою особою з використанням свого службового становища).

Досліджено групи суміжних складів злочинів: ст. 354, ст. 368-3, ст. 368-4, ст. 369-2 КК України.

У підрозділі 3.2 «Караність та призначення покарання за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди» констатовано, що санкції кримінально-правових норм, які регламентують відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, є простими (ч. 3, 4 ст. 354, ч. 2 ст. 369-2 КК України), кумулятивними (ст. 368, ч. 3 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 3 ст. 369-2 КК України), альтернативними (ч. 3, 4 ст. 354, ч. 2 ст. 369-2 КК України) та відносно визначеними (ч. 3, 4 ст. 354, ст. 368, ч. 3, 4 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України).

З'ясовано, що суди, відповідно до положень КК України, не мають права на загальних засадах застосовувати до осіб, які вчинили корупційні злочини, що полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, інститут звільнення від кримінальної відповідальності, а також звільнення від покарання чи його відбування, за винятком випадків, передбачених ст.ст. 49, 80, 83, 84, 86, 87 КК України.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, що полягає в узагальненні сучасної кримінально-правової характеристики прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, за результатами якої отримано важливі для теорії, законотворчої і судової практики результати та сформульовано відповідні пропозиції щодо правозастосування та законотворення. Виконане дослідження дозволили сформулювати такі висновки:

1. Завдяки аналізу кримінально-правової літератури виокремлено питання, які є: загальновизначеними (суспільно небезпечні діяння, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, належать до корупційних правопорушень; існує два основні способи одержання неправомірної вигоди: простий (полягає в безпосередньому наданні неправомірної вигоди службовій особі) та завуальований (приховування факту одержання неправомірної вигоди під зовні замасковану законну угоду тощо); щодо яких є дискусії (кого слід визнавати суб'єктом складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України; досягнувши якого віку, можна бути службовою особою та виступати суб'єктом вчинення злочину, передбаченого ст. 368 КК України; чи слід відносити арбітражного керуючого до осіб, які надають публічні послуги, під час здійснення ним професійної діяльності тощо) та які не висвітлено взагалі чи описано поверхнево (комплексне вивчення складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди; розгляд караності відповідних злочинів та обґрунтованість визначення меж покарань; розмежування окреслених посягань від суміжних складів злочинів або злочинів, передбачених конкуруючими нормами).

Аналіз пам'яток права засвідчив, що кримінальна відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди забезпечувалась не на всіх етапах розвитку суспільства. Відповідно, що складнішими ставали суспільні відносини, то більше впроваджувались у законодавство нові положення про заборону вчинення досліджуваних корупційних посягань. Однак законодавчі норми, які передбачають кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, у сформованому вигляді з'явилися вже у чинному КК України.

2. Розглянуто зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, який дає змогу впровадити у національну правову систему позитивні аспекти (передбачення кримінальної відповідальності лише за одержання неправомірної вигоди; встановлення однакового покарання для тих осіб, які одержують неправомірну вигоду (вигодонабувач), а також тих, хто її надає (вигододавець), а також вказати на ті невдалі положення кримінального законодавства, яких необхідно уникнути (диференціація відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди особою, залежно від того, чи суперечить закону дія (бездіяльність), яка нею вчиняється чи не вчиняється в інтересах особи, яка надає неправомірну вигоду, чи ця дія (бездіяльність) вчиняється (не вчиняється) згідно зі законом).

3. Встановлено, що родовим об'єктом складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, є суспільні відносини, що визначають і регулюють зміст правильної (нормальної), тобто такої, яка відповідає встановленим вимогам законодавства, діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб приватного та публічного права, підприємств, установ, організацій, а також осіб, які надають публічні послуги. У межах родового об'єкта виокремлено видові об'єкти складів злочинів, що полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, а також визначено їхні безпосередні об'єкти.

Безпосереднім об'єктом складів злочинів, що полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, є суспільні відносини, які визначають і регулюють порядок діяльності, яка ґрунтується на нормах чинного законодавства України, службових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування, службових осіб юридичних осіб приватного права, осіб, які уповноважені на виконання функцій держави, осіб, які провадять професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, осіб, які є працівниками підприємств, установ чи організацій, щодо їх непідкупності, а також законності та об'єктивності у прийнятті рішень.

Предметом аналізованих складів злочинів є неправомірна вигода, зміст якої розкривається завдяки бланкетності диспозицій ч. 3, 4 ст. 354, ст. 368, ч. 3, 4 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України, тобто залежить від іншогогалузевих нормативних приписів.

Прийняття пропозиції та прийняття обіцянки неправомірної вигоди є дещо схожими поняттями, однак прийняття обіцянки має більш конкретний вияв,

оскільки службова особа чи інша особа, дії якої підпадають під ознаки досліджуваних складів злочинів, не лише дає згоду прийняти пропозицію неправомірної вигоди, а й обумовлює місце, час, адресати її майбутнього одержання тощо. Тому у разі застосування оперативно-розшукових заходів, спрямованих на документування відповідних злочинних дій, показів свідків тощо, вину особи може бути доведено. Водночас коригування суми, форми чи виду неправомірної вигоди тощо є нічим іншим, як готування, яке вчиняється у формі «іншого умисного створення умов для вчинення злочину», що полягає у вчиненні будь-яких дій, що полегшують можливість виконання подальших дій, безпосередньо спрямованих на вчинення злочину.

Прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди вважається закінченим злочином із моменту виявлення на це згоди спеціальним суб'єктом. Натомість аналіз судової практики України свідчить про те, що трапляються випадки, коли правоохоронні та судові органи за одержання особою частини неправомірної вигоди (що, видається, є більш суспільно небезпечним, ніж прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди), кваліфікують її дії як готування чи замах на вчинення злочину. Отже, чинна редакція ч. 3, 4 ст. 354, ст. 368, ч. 3, 4 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України суперечить законам юридичної логіки.

4. З'ясовано, що суб'єкт вчинення злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, є спеціальним, якому притаманна низка загальних та додаткових ознак. Окрім того, відповідно до положень кримінального законодавства, до юридичних осіб можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру за вчинення уповноваженою особою корупційного злочину (ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України). Однак у судовій практиці України досі не встановлено вироків, на підставі яких до юридичних осіб застосовувались би заходи кримінально-правового характеру за вчинення аналізованого посягання, хоча *de ure*, згідно з положеннями ст. 96-3 КК України, не виключено такої можливості.

Суб'єктивна сторона складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, характеризується прямим умислом. Інтелектуальний момент умислу вчинення аналізованих злочинів характеризується тим, що винна особа, знаючи обсяг та особливості своєї компетенції як сукупності прав та обов'язків, усвідомлює, що приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду без законних на те підстав, а також те, що її дії є кримінально караними (вигадує різні способи одержання неправомірної вигоди, які б у подальшому унеможливили її викриття правоохоронними органами, залучає для цього третіх осіб як «підстрахівку», наперед обдумує виправдання у разі її затримання тощо). Окрім того, злочинець розуміє, що використовує свої повноваження, авторитет чи становище для вчинення дій в інтересах третьої особи, яка запропонувала чи пообіцяла йому надати неправомірну вигоду або надала її (наприклад, сприяння у вирішенні питання про продовження терміну інвалідності; швидке оформлення митних документів та зниження вартості розмитнення товару;

виготовлення довідки про несудимість у стислі строки тощо). Тобто він має чітку уяву про вчинюване ним діяння, а також про те, що воно суперечить положенням чинного законодавства та є кримінально караним.

Злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, описані як такі, що мають формальний чи усічений склад. Вольовий момент умислу визначається бажанням спеціального суб'єкта злочину одержати неправомірну вигоду навіть за умови відсутності законних на те підстав. Для того, щоб отримати неправомірну вигоду, винний запевняє особу, яка її надає, що «вирішить» її питання та вчинить усі дії в її інтересах.

5. Вирішення окреслених у дисертаційній роботі завдань здійснювалось із урахуванням позиції правозастосовної практики, а також результатів анкетування працівників правоохоронних органів і суддів. Відповідний аналіз судової практики України засвідчує, що трапляються помилки під час застосування досліджуваних кримінально-правових норм, зокрема: «пропуск» статей КК України (неповна кримінально-правова кваліфікація (3,2%); невизнання наявності складу злочину в діяннях, де він є (3,2%); неправильний вибір норми КК України для кваліфікації злочину (6,4%); кваліфікація «із запасом» (9,6%).

6. Дослідження питання караності та призначення покарання за злочини, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, ґрунтувалося на вивченні таких питань: з'ясуванні ступеня тяжкості аналізованих посягань; аналізі їх видів і міри покарань, а також встановленні, наскільки обґрунтовано визначені їх межі; з'ясуванні, чи можливе стосовно осіб, які прийняли пропозицію, обіцянку або одержали неправомірну вигоду, застосування судами інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання чи його відбування; встановленні особливості призначення покарання за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Розглянуто правила конструювання санкцій кримінально-правових норм та виявлено їх порушення, зокрема: не узгоджені санкції в основному, кваліфікованому та особливо кваліфікованому складі злочину (ч. 1, 2, 3, 4 ст. 368, ч. 3, 4 ст. 354 КК України), що може призвести до призначення судом за вчинення більш тяжкого злочину однакового чи меншого покарання, ніж за менш тяжкий; не узгоджені санкції норм, які передбачають однорідні за характером і ступенем суспільної небезпеки діяння (ч. 4 ст. 354, ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368-3, ч. 4 ст. 368-4, ч. 3 ст. 369-2 КК України).

7. Констатовано, що суди за вчинення аналізованих корупційних злочинів у 98% випадків визнають осіб винуватими та призначають покарання ближче до мінімальної межі санкції статті (58%), середнє в межах санкції покарання (34%), а також покарання, що відповідає максимальній межі санкції (8%). Окрім того, відповідно до положень чинного кримінального законодавства, існує заборона призначати судом покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті, або переходити до іншого, більш м'якого, виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті за відповідний злочин, що є виправданим, оскільки таким чином обмежено можливості суддівського угляду,

який системно мав місце під час звільнення осіб, які вчинили корупційні злочини, від відбування покарання з випробуванням, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом тощо.

За результатами дослідження окреслено напрями вдосконалення чинного кримінального законодавства України, а саме:

– ч. 3 ст. 354 КК України сформулювати так: «Одержання працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою та дії (бездіяльність) якого не породжують наслідків правового характеру, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації для себе чи третьої особи...». Відповідно, ч. 1 ст. 354 КК України матиме такий зміст: «Надання неправомірної вигоди працівникові підприємства установи чи організації, який не є службовою особою та дії (бездіяльність) якого не породжують наслідків правового характеру, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації...»;

– санкцію ч. 4 ст. 354 КК України викласти у такій редакції: «карається позбавленням волі на строк до трьох років»;

– виключити із ч. 1 ст. 368 КК України юридичні конструкції «прийняття пропозиції», «прийняття обіцянки», а також «прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи» та сформулювати так: «Одержання службовою особою неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду...»

– виключити із ч. 3 ст. 368-3 КК України юридичні конструкції «прийняття пропозиції», «прийняття обіцянки» та сформулювати її так: «Одержання службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми неправомірної вигоди для себе чи третьої особи...». Відповідно, ч. 1 ст. 368-3 КК України матиме такий зміст: «надання службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми неправомірної вигоди або прохання її надати за вчинення нею дій чи її бездіяльність із використанням наданих їй повноважень...».

– виключити із ч. 3 ст. 368-4 КК України юридичні конструкції «прийняття пропозиції», «прийняття обіцянки» та викласти її у такій редакції: «Одержання аудитором, нотаріусом, приватним виконавцем, експертом, оцінювачем, третейським суддею або іншою особою, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а також незалежним посередником чи арбітром під час розгляду колективних трудових спорів неправомірної вигоди...». Також необхідно внести відповідні зміни до ч. 1 ст. 368-4 КК України, зокрема виключити юридичну конструкцію «пропозиція чи обіцянка»;

– доповнити ст. 368-4 КК України приміткою, в якій передбачити таке визначення поняття таких послуг: публічні послуги – це послуги, що надаються на звернення заінтересованої особи публічним суб'єктом, а в окремих випадках – приватним сектором під відповідальність публічної влади у процесі професійної діяльності, що регламентована законодавством України та перебуває під наглядом держави, особами, які відповідають встановленим кваліфікаційним вимогам, що підтверджують право займатись наданням

відповідних послуг, породжують наслідки правового характеру та спрямовані на реалізацію прав, законних інтересів і виконання обов'язків фізичними або юридичними особами або пов'язані зі створенням організаційних умов;

– ч. 2 ст. 369-2 КК України наповнити таким змістом: «Одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив силою влади та (або) авторитету на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави». Відповідно, потрібно внести зміни також і до ч. 1 ст. 369-2 КК України, а саме: «надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі за вплив силою влади та (або) авторитету на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави»;

– санкцію ч. 2 ст. 369-2 КК України викласти у такій редакції: «караються штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю»;

– санкцію ч. 3 ст. 369-2 КК України сформулювати так: «караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю з конфіскацією майна».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Желік М. Б. Обсяг поняття «неправомірна вигода» за кримінальним правом України. *Науково-практичний журнал «Наше право»*. 2016. № 1. С. 129–133.

2. Желік М. Б., Канцір В. С. Історичні аспекти встановлення відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Науково-практичний журнал «Право.ua»*. 2016. № 1. С. 74–79. – Персональний внесок автора становить 90%: за результатами аналізу пам'яток права узагальнено висновок, що кримінальна відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди забезпечувалась не на всіх етапах розвитку суспільства. Відтак, законодавчі норми, які передбачають кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, у сформованому виді з'явилися вже у чинному КК України.

3. Желік М. Б. Караність злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. *Науково-практичний журнал «Право.ua»*. 2017. № 2. С. 116–122.

4. Желік М. Б. Зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького*. Серія Право. Івано-Франківськ: УКД, 2017. № 3 (15). С. 261–268.

5. Желік М. Б. Співвідношення понять «прийняття пропозиції», «прийняття обіцянки» за кримінальним правом України. *Загальноукраїнський*

науково-практичний господарсько-правовий журнал «Підприємництво, господарство і право». 2017. № 9. С. 179–182.

6. Желік М. Б. Співвідношення складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно-небезпечне діяння у вигляді прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Науково-практичний правовий журнал «Європейські перспективи»*. 2017. № 3. С. 132–136.

7. Желік М. Б. Питання кваліфікації злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. *Верховенство права*. Республіка Молдова. 2017. № 4. С. 142–146.

8. Желик М. Б. Субъективная сторона составов преступлений, которые заключаются в принятии предложения, обещания или получении неправомерной выгоды. *Legea si Viata*. Республіка Молдова. 2017. № 5. С. 44–48.

2. Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Желік М. Б. Грошові кошти та інше майно як вид неправомірної вигоди. *Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса)*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Інституту права і психології НУ «Львівська політехніка» (м. Львів, 29 січня 2016 р.). Львів: Видавництво «Львівська політехніка», 2016. С. 17–18.

10. Желік М. Б., Канцір В. С. Зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13–14 травня 2016 р.). Одеса: Громадська організація «Причорноморська фундація права», 2016. С. 87–90. – Персональний внесок автора становить 90%: на підставі аналізу закордонного досвіду встановлено доцільність упровадження в національну правову систему кримінальної відповідальності лише за одержання неправомірної вигоди; а також встановлення однакового покарання і для осіб, які одержують неправомірну вигоду, і тих, хто її надає.

11. Желік М. Б. Форма вини злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: зб. матер. Міжнар. конф. Інституту права і психології НУ «Львівська політехніка» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.). Львів: ЛігаПрес, 2017. С. 221–225.

12. Желік М.Б. Прийняття пропозиції неправомірної вигоди як ознака об'єктивної сторони складу злочину. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 14–15 квітня 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 24–26.

13. Желік М. Б. Поняття «прохання неправомірної вигоди» за кримінальним правом України. *Права людини та проблеми організації і функціонування*

публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 21–22 квітня 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 133–136.

14. Желік М. Б., Канцір В. С. Особливості призначення покарання за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: зб. тез IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 травня 2017 р.). Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2017. С. 158–160.– Персональний внесок автора становить 90%: обґрунтовано висновок про те, що суди не мають права на загальних засадах застосовувати інститут звільнення від кримінальної відповідальності щодо осіб, які вчинили аналізовані корупційні злочини; а також їх звільнення від покарання чи його відбування, за винятком випадків, передбачених ст.ст. 49, 80, 83, 84, 86, 87 КК України.

15. Желік М. Б. Розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно-небезпечне діяння у вигляді прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18–19 серпня 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 33–36.

3. Опублікована праця, яка додатково відображає наукові результати дисертації:

16. Желік М. Б. Об'єктивна сторона складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. *Науковий вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Серія юридична. 2017. № 4. С. 142–149.

АНОТАЦІЯ

Желік М. Б. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди: кримінально-правова характеристика. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2018.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням питань кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Узагальнено історичний та зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди.

Здійснено юридичний аналіз складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди. Розглянуто

особливості їх кваліфікації, караності. Здійснено розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечне діяння у вигляді прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. На підставі отриманих результатів сформульовано теоретичні висновки та пропозиції щодо удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди.

Ключові слова: прийняття пропозиції, прийняття обіцянки, одержання неправомірної вигоди, кримінальна відповідальність, публічні послуги, корупційні злочини.

АННОТАЦІЯ

Желик М. Б. Принятие предложения, обещания или получение неправомерной выгоды: уголовно-правовая характеристика. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Львовская политехника», Львов, 2018.

Диссертация является комплексным научным исследованием вопросов уголовной ответственности за принятие предложения, обещания или получение неправомерной выгоды. Проанализировано состояние теоретического исследования вопросов уголовной ответственности за принятие предложения, обещания или получение неправомерной выгоды. Выделены вопросы, которые являются общепризнанными, по которым есть дискуссии и которые не отражены вообще или описаны поверхностно.

Обобщен исторический опыт регламентации уголовной ответственности за совершение преступлений, заключающихся в принятии предложения, обещания или получении неправомерной выгоды. Проанализировано уголовное законодательство государств, которые являются членами Европейского Союза. Выделены положения, которые являются достойными для заимствования украинским законодателем, а также те, которые являются неудачными.

Определена система составов преступлений, которые заключаются в принятии предложения, обещания или получении неправомерной выгоды. Охарактеризованы объект и предмет составов преступлений. Констатировано, что родовым объектом рассматриваемых составов преступлений являются общественные отношения, определяющие и регулирующие содержание правильной (нормальной), то есть такой, которая соответствует установленным требованиям законодательства, деятельности органов государственной власти, органов местного самоуправления, юридических лиц частного и публичного права, предприятий, учреждений, организаций, а также лиц оказывающих публичные услуги. В рамках родового объекта выделены видовые объекты составов преступлений, заключающихся в принятии предложения, обещания

или получении неправомерной выгоды, а также определены их непосредственные объекты.

Установлено, что коррупционные преступления, объективная сторона которых заключается в получении неправомерной выгоды, в уголовном законе описаны как имеющие формальный состав и считаются оконченными с момента совершения общественно-опасного деяния/действия. Преступления, которые заключаются в принятии предложения или обещании получить неправомерную выгоду, а также просьбе предоставить такую выгоду или предложении или обещании оказать влияние за предоставление неправомерной выгоды являются преступлениями с усеченным составом и признаются оконченными уже на начало выполнения общественно-опасного деяния/действия.

Выяснено, что субъект совершения преступлений, которые заключаются в принятии предложения, обещания или получении неправомерной выгоды, является специальным, обладающим рядом общих и дополнительных признаков. Кроме того, в соответствии с положениями уголовного законодательства, к юридическим лицам могут быть применены меры уголовно-правового характера за совершение их уполномоченным лицом коррупционного преступления.

Констатировано, что субъективная сторона составов преступлений, которые заключаются в принятии предложения, обещания или получении неправомерной выгоды, характеризуется прямым умыслом. Интеллектуальный момент умысла совершения рассматриваемых преступлений характеризуется тем, что виновный, зная объем и особенности своей компетенции как совокупности прав и обязанностей, осознает, что принимает предложение, обещание или получает неправомерную выгоду без законных на то оснований, а также то, что его действия являются уголовно-наказуемыми. Кроме того, преступник понимает, что использует свои полномочия, авторитет или положение для совершения действий в интересах третьего лица, которое предложило или пообещало ему предоставить неправомерную выгоду или предоставило ее. То есть он имеет четкое представление о совершаемом им деянии/действии, а также о том, что оно противоречит положениям действующего законодательства и является уголовно-наказуемым.

Установлены особенности квалификации преступлений, которые заключаются в принятии предложения, обещания или получении неправомерной выгоды. Исследован вопрос наказуемости и назначения наказания за рассматриваемые коррупционные преступления. Выяснено их степень тяжести, проанализированы виды и меры наказания, а также установлено, насколько обоснованно определены их границы. Выяснено, возможно ли в отношении лиц, принявших предложение, обещание или получивших неправомерную выгоду, применение судами институтов освобождения от уголовной ответственности и освобождения от наказания или его отбывания. Установлены особенности назначения наказания за принятие предложения, обещания или получение неправомерной выгоды.

Ключевые слова: принятие предложения, принятие обещания, получения неправомерной выгоды, уголовная ответственность, публичные услуги, коррупционные преступления.

ANNOTATION

Zhelik M. B. Acceptance of a proposal, a promise or reception of an unlawful benefit: a criminal-legal characteristic. – As a manuscript.

A dissertation thesis submitted for a degree of Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.) in speciality of 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Execution Law. – National University «Lvivska Politekhnika» (Lviv Polytechnic National University), Lviv, 2018.

The thesis is a complex scientific research of issues of criminal responsibility for accepting a proposal, a promise or obtaining an unlawful benefit. The historical and foreign experience of the regulation of criminal responsibility for committing crimes consisting in accepting a proposal, a promise or obtaining an unlawful benefit, has been generalized.

The legal analysis of the components of the crimes consisting in accepting a proposal, a promise or obtaining an unlawful benefit has been carried out. The peculiarities of the qualification, punishment and imposition of punishment for committing corruption crimes have been analysed. The delineation of the components of the crimes, the common feature of which is a socially dangerous act in the form of accepting a proposal, a promise or obtaining an unlawful benefit. Based on the results obtained in the course of the research, the theoretical conclusions and proposals concerning the improvement of the legislation of Ukraine on criminal liability for acceptance of a proposal, a promise or obtaining an unlawful benefit have been formulated.

Key words: acceptance of a proposal, acceptance of a promise, reception of unlawful benefit, criminal liability, public services, corruption crimes.

Підписано до друку 27.03.2018 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times New Roman». Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1. Фіз. друк. арк. 0,93.
Наклад 100 прим. Зам. № 03/18

Надруковано у ФОП Муха Ю. М.
79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 24
тел.: (096) 457-40-93
Свідоцтво фізичної особи-підприємця В 02 № 965799